

Mục lục

Lời tựa.....	13
BỒ TÁT VĂN THÙ TRONG CÁC CỘNG ĐỒNG PHẬT GIÁO CHÂU Á.....	15
1. Từ nguyên.....	16
2. Thân trạng Bồ Tát Văn Thù	18
3. Công đức của Bồ Tát Văn Thù	21
4. Chứng tử tự và chân ngôn của Bồ Tát Văn Thù	23
5. Tín niệm về Bồ Tát Văn Thù	23
6. Văn Thù Bồ Tát trong tín ngưỡng	26
7. Tịch độ của Bồ Tát Văn Thù.....	29
8. Hình tượng của Bồ Tát Văn Thù.....	33
NGUỒN GỐC VÀ SỰ PHÁT TRIỂN	
VỀ TÍN NIỆM VÀ HÌNH TƯỢNG CỦA BỒ TÁT PHỔ HIỂN	56
1. Tín niệm về Bồ Tát Phổ Hiền.....	56
2. Công đức của Bồ Tát Phổ Hiền	60
3. Hình tượng Bồ Tát Phổ Hiền.....	64
4. Thân trạng Bồ Tát Phổ Hiền.....	71
5. Tín ngưỡng Bồ Tát Phổ Hiền.....	73
TÍN NIỆM VỀ BỒ TÁT ĐẠI THẾ CHÍ	
TRONG CÁC TÔNG PHÁI PHẬT GIÁO	83
1. Tên gọi.....	83
2. Thân trạng của Đại Thế Chí Bồ Tát	84
3. Tín niệm về Đại Thế Chí Bồ Tát	85
4. Hình tượng của Đại Thế Chí Bồ Tát.....	88
CÔNG NĂNG DIỆU DỤNG CỦA BỒ TÁT ĐỊA TẠNG	97
1. Từ nguyên.....	97
2. Truyền thuyết về đại nguyện của Bồ Tát Địa Tạng	100
3. Trú xứ của Bồ Tát Địa Tạng	105
4. Hình tượng của Bồ Tát Địa Tạng	108
5. Thờ cúng Bồ Tát Địa Tạng.....	118

HÌNH TƯỢNG VÀ CÔNG NĂNG CỦA BỔ TÁT KIM CƯƠNG THỦ.....	128
1. Thuật ngữ.....	129
2. Hình tượng Bồ Tát Kim Cương Thủ	130
3. Truyền thuyết về Bồ Tát Kim Cương Thủ.....	132
4. Ý nghĩa/ Tín niệm về Bồ Tát Kim Cương Thủ	134
5. Những biểu hiện và nhận diện của Bồ Tát Kim Cương Thủ	135
6. Trong văn học và nghệ thuật.....	142
MỘT VỊ BỔ TÁT HIẾM GẶP Ở XỨ TA: HƯ KHÔNG TẠNG BỔ TÁT	150
1. Tổng quan về Hư Không Tạng Bồ Tát.....	152
2. Sự tích về Hư Không Tạng Bồ Tát	153
3. Ngũ Đại Hư Không Tạng Bồ Tát	155
4. Hình tượng của Hư Không Tạng Bồ Tát	158
5. Kinh văn về Hư Không Tạng Bồ Tát	163
6. Pháp tu của Hư Không Tạng Bồ Tát	164
7. Công đức của Hư Không Tạng Bồ Tát	167
TRỪ CÁI CHƯỚNG BỔ TÁT	173
1. Từ nguyên.....	173
2. Công đức của Trừ Cái Chướng Bồ Tát	174
3. Hình tượng của Trừ Cái Chướng Bồ Tát.....	175
4. Kinh văn về Trừ Cái Chướng Bồ Tát.....	176
5. Chân ngôn của Trừ Cái Chướng Bồ Tát	177
6. Trừ Cái Chướng viện	177
TỪ BỔ TÁT MAITREYA ĐẾN PHẬT DI LẶC... ..	180
1. Từ nguyên, tên gọi	180
2. Trú xứ của Bồ Tát Di Lặc	182
3. Thân trạng của Bồ Tát Di Lặc	182
4. Maitreya - Vị Phật vị lai.....	187
5. Hình tượng Bồ Tát Di Lặc	193
6. Hóa thân Di Lặc - Bồ Đại Hòa thượng	201
7. Tín ngưỡng Bồ Tát Di Lặc	210
DƯỢC VƯƠNG BỔ TÁT VÀ DƯỢC THƯỢNG BỔ TÁT	222
1. Sự tích về Dược Vương và Dược Thượng Bồ Tát	223
2. Hình tượng Dược Vương và Dược Thượng Bồ Tát.....	227

NHẬT QUANG BỒ TÁT VÀ NGUYỆT QUANG BỒ TÁT	230
1. Dược Sư Phật.....	230
2. Nhật Quang Bồ Tát.....	232
3. Nguyệt Quang Bồ Tát.....	236
TRÌ THẾ BỒ TÁT	243
VÔ TẬN Ý BỒ TÁT	248
CÁC BỒ TÁT ÍT PHỔ BIẾN	254
1. Ái Kim Cang	254
2. Ái Lạc Kim Cang Nữ.....	254
3. An Huệ Bồ Tát.....	255
4. Bảo Ấn Thủ Bồ Tát	255
5. Bảo Ba La Mật Bồ Tát	256
6. Bảo Nguyệt Bồ Tát	260
7. Bảo Quán Bồ Tát.....	261
8. Bảo Thủ Bồ Tát	262
9. Bảo Xứ Bồ Tát	262
10. Bát Nhã Bồ Tát	263
11. Bất Hưu Túc Bồ Tát	266
12. Bất Không Cúng Đường Bảo Bồ Tát	266
13. Bất Không Kiến Bồ Tát	267
14. Bất Không Kim Cang Bồ Tát.....	267
15. Bất Tư Nghị Huệ Bồ Tát.....	268
16. Bi Triển Nhuận Bồ Tát.....	268
17. Biện Tích Bồ Tát.....	269
18. Ca Diếp Bồ Tát	270
19. Càn Đà Ha Đề Bồ Tát	270
20. Chấp Kim Cang Thiện Hạnh Bồ Tát	270
21. Chấp Thanh Kim Cang Chữ Bồ Tát	271
22. Cộng Phát Ý Chuyển Luân Bồ Tát	271
23. Cúng Đường Vân Hải Bồ Tát	271
24. Cửu Hộ Huệ Bồ Tát.....	272
25. Cửu Thoát Bồ Tát.....	272

26. Da Du Đà La	273
27. Diệu Âm Bồ Tát.....	273
28. Diệu Kiến Bồ Tát.....	276
29. Đồng Thí Bồ Tát.....	278
30. Đại An Lạc Bất Không Bồ Tát	278
31. Đại Cát Tường Biến Bồ Tát.....	279
32. Đại Cát Tường Đại Minh Bồ Tát	279
33. Đại Cát Tường Minh Bồ Tát	280
34. Đại Dũng Mãnh Bồ Tát	280
35. Đại Huệ Bồ Tát.....	281
36. Đại Lạc Thuyết Bồ Tát.....	281
37. Đại Luân Kim Cang Bồ Tát.....	281
38. Đại Lực Bồ Tát	282
39. Đại Lực Kim Cang Bồ Tát.....	283
40. Đại Quyền Tu Lý Bồ Tát.....	284
41. Đại Tinh Tấn Bồ Tát.....	285
42. Đạo Sư Bồ Tát.....	285
43. Định Tự Tại Vương Bồ Tát.....	285
44. Đức Tạng Bồ Tát	286
45. Giải Thoát Bồ Tát	286
46. Giới Ba La Mật Bồ Tát.....	286
47. Hải Ý Bồ Tát.....	287
48. Hiền Hộ Bồ Tát.....	288
49. Hoa Đức Bồ Tát.....	290
50. Hộ Minh Bồ Tát.....	290
51. Hư Không Huệ Bồ Tát.....	291
52. Hư Không Vô Biên Siêu Việt Bồ Tát.....	292
53. Hư Không Vô Cấu Trì Kim Cang Bồ Tát.....	292
54. Hương Tượng Bồ Tát	293
55. Hương Vương Bồ Tát.....	294
56. Kiên Cố Ý Bồ Tát	294
57. Kim Cang Ái Bồ Tát.....	295
58. Kim Cang Ba La Mật Bồ Tát	296

59. Kim Cang Bảo Bồ Tát	297
60. Kim Cang Ca Bồ Tát.....	298
61. Kim Cang Câu Bồ Tát.....	299
62. Kim Cang Câu Nữ Bồ Tát.....	300
63. Kim Cang Châm Bồ Tát.....	301
64. Kim Cang Đăng Bồ Tát.....	301
65. Kim Cang Đồ Hương Bồ Tát.....	302
66. Kim Cang Hoa Bồ Tát.....	303
67. Kim Cang Hương Bồ Tát.....	304
68. Kim Cang Hy Bồ Tát	305
69. Kim Cang Hỷ Bồ Tát	306
70. Kim Cang Linh Bồ Tát	307
71. Kim Cang Lợi Bồ Tát.....	308
72. Kim Cang Man Bồ Tát.....	309
73. Kim Cang Minh Vương Bồ Tát	310
74. Kim Cang Nghiệp Bồ Tát.....	310
75. Kim Cang Ngử Bồ Tát	312
76. Kim Cang Nha Bồ Tát	313
77. Kim Cang Nhuệ Bồ Tát.....	315
78. Kim Cang Pháp Bồ Tát	315
79. Kim Cang Quang Bồ Tát.....	317
80. Kim Cang Sách Bồ Tát.....	318
81. Kim Cang Tạng Bồ Tát	318
82. Kim Cang Tạng Vương Bồ Tát.....	320
83. Kim Cang Tát-Đỏa	321
84. Kim Cang Thủ Trì Kim Cang Bồ Tát.....	323
85. Kim Cang Tiểu Bồ Tát	324
86. Kim Cang Tỏa Bồ Tát.....	325
87. Kim Cang Trì Bồ Tát.....	326
88. Kim Cang Tướng Bồ Tát	327
89. Kim Cang Vũ Bồ Tát.....	327
90. Kim Cang Vương Bồ Tát.....	328
91. Long Vương Hống Bồ Tát	330

92. Lục Ba La Mật Bồ Tát.....	330
93. Ly Hỷ Luận Bồ Tát	330
94. Mã Minh Bồ Tát	331
95. Mạn Đà La Bồ Tát.....	333
96. Mãn Nguyệt Bồ Tát	333
97. Nguyên Ba La Mật Bồ Tát.....	334
98. Nghiệp Ba La Mật Bồ Tát.....	334
99. Nhẫn Ba La Mật Bồ Tát.....	335
100. Nhất Thiết Chúng Sinh Hỷ Kiến Bồ Tát.....	336
101. Nhị Lộ Chỉ Nễ Bồ Tát	337
102. Nho Đồng Bồ Tát.....	337
103. Như Lai Ấn Bồ Tát.....	338
104. Như Lai Bảo Bồ Tát.....	338
105. Như Lai Bi Bồ Tát	339
106. Như Lai Biện Thuyết Bồ Tát.....	339
107. Như Lai Câu Bồ Tát	340
108. Như Lai Chánh Cần Bồ Tát	341
109. Như Lai Đánh Bồ Tát	341
110. Như Lai Đao Bồ Tát.....	342
111. Như Lai Giáp Trụ Bồ Tát.....	342
112. Như Lai Hào Tướng Bồ Tát	343
113. Như Lai Hỷ Bồ Tát.....	343
114. Như Lai Liên Hoa Bồ Tát	344
115. Như Lai Linh Đạc Bồ Tát.....	345
116. Như Lai Luân Bồ Tát	345
117. Như Lai Mẫn Bồ Tát	346
118. Như Lai Ngũ Bồ Tát.....	346
119. Như Lai Nha Bồ Tát.....	347
120. Như Lai Nhãn Bồ Tát	348
121. Như Lai Như Ý Bảo Bồ Tát.....	349
122. Như Lai Niệm Xứ Bồ Tát.....	349
123. Như Lai Tâm Bồ Tát.....	350
124. Như Lai Tề Bồ Tát.....	350

125. Như Lai Tiểu Bồ Tát	351
126. Như Lai Thần Bồ Tát	351
127. Như Lai Thí Nguyện Bồ Tát	352
128. Như Lai Thiệt Bồ Tát	352
129. Như Lai Thương Khư Bồ Tát.....	353
130. Như Lai Từ Bồ Tát.....	354
131. Như Lai Xả Bồ Tát	354
132. Như Lai Yêu Bồ Tát	355
133. Pháp Ba La Mật Bồ Tát.....	355
134. Pháp Khởi Bồ Tát	356
135. Phẫn Nộ Nguyệt Yểm Bồ Tát	356
136. Phẫn Nộ Trì Kim Cang Bồ Tát	357
137. Phong Tài Bồ Tát.....	358
138. Phổ Quảng Bồ Tát.....	360
139. Phương Tiện Ba La Mật Bồ Tát.....	360
140. Quang Chiếu Trang Nghiêm Tướng Bồ Tát.....	361
141. Sách Bồ Tát	361
142. Sanh Niệm Xứ Bồ Tát	362
143. Sắc Kim Cang	362
144. Sư Tử Hương Bồ Tát.....	363
145. Tài Thủ Bồ Tát	363
146. Thanh Tịnh Huệ Bồ Tát	364
147. Thí Vô Úy Bồ Tát	364
148. Thủy Cát Tường Bồ Tát	365
149. Thường Đề Bồ Tát	365
150. Tịch Lưu Minh Bồ Tát.....	366
151. Tinh Tấn Ba La Mật Bồ Tát.....	367
152. Tô Bà Hồ Bồ Tát	367
153. Tô Tất Địa Yết La Bồ Tát	368
154. Tôn Bà Bồ Tát	369
155. Tốt Đổ Ba Đại Cát Tường Bồ Tát	369
156. Trí Ba La Mật Bồ Tát	370
157. Trí Tích Bồ Tát.....	370

158. Trí Tràng Bồ Tát.....	372
159. Trì Địa Bồ Tát	372
160. Trụ Vô Hỷ Luận Bồ Tát.....	373
161. Trừ Nghi Quái Bồ Tát	373
162. Trừ Nhất Thiết Ác Thú Bồ Tát	374
163. Trừ Nhất Thiết Nhiệt Nảo Bồ Tát	375
164. Trừ Nhất Thiết Ưu Minh Bồ Tát	376
165. Túc Vương Hoa Bồ Tát	376
166. Việt Tam Giới Bồ Tát.....	377
167. Vọng Minh Bồ Tát.....	377
168. Vô Biên Hạnh Bồ Tát.....	378
169. Vô Cấu Quang Bồ Tát.....	379
170. Vô Cấu Thệ Bồ Tát	380
171. Vô Lượng Lực Bồ Tát.....	380
172. Vô Lượng Quang Bồ Tát.....	380
173. Xúc Kim Cang Bồ Tát.....	381

LỜI TỰA

Như chúng ta biết, Bồ Tát về cơ bản có hai nhiệm vụ lớn: thượng cầu Bồ đề và hạ hóa chúng sinh - tức tự lợi và lợi tha. Do vậy, một vị Bồ Tát khi phát tâm vô thượng Bồ đề thì ắt phải cầu tâm Bồ đề vô thượng và phát nguyện lời thể cứu độ tất cả chúng sinh, giúp họ viên mãn thành Phật. Về nội dung căn bản của tâm vô thượng Bồ đề chính là bốn lời thể lớn:

1. Thể nguyện cứu độ tất cả chúng sinh;
2. Thể nguyện đoạn trừ tất cả phiền não;
3. Thể nguyện học pháp môn vô lượng;
4. Thể nguyện thành Phật đạo vô thượng.

Chính vì các nội dung thể nguyện trên, đặc biệt là “thể nguyện cứu độ tất cả chúng sinh” nên Bồ Tát trở thành đối tượng sùng tín của đông đảo Phật tử, nhất là Phật tử thuộc Phật giáo Kim Cương thừa và Phật giáo Đại thừa.

Trong thực tế, vì Bồ Tát có số lượng đông đảo, mỗi mỗi lại có nguồn gốc, tín niệm, công năng, hình tướng, chân ngôn, cùng các trì vật đặc biệt phong phú. Ở bộ sách này, mục đích chính yếu của chúng tôi là cung cấp cho bạn đọc những thông tin liên quan của chư vị Bồ Tát mà chúng ta thường bắt gặp, từ các hình tượng được tôn trí nơi các tự viện đến hình tượng được mô tả trong kinh văn Phật giáo.

Bộ sách này được chia làm 2 cuốn.

Cuốn thứ nhất gồm hai nội dung chính yếu: một là phần tổng quan về Bồ Tát và Bồ Tát đạo; hai là Bồ Tát Quán Thế Âm và những hóa thân của vị Bồ Tát này;

Cuốn thứ hai khảo cứu về các vị Đại Bồ Tát được thờ phụng rộng rãi ở các tự viện và những vị Bồ Tát có phần ít phổ biến hơn;

Chư vị Bồ Tát phong phú về số lượng, đa dạng về chủng loại, hình tướng và đặc biệt phức tạp về tín lý, công năng. Do đó, đây là đối tượng nghiên cứu khó có thể đạt được mức độ đầy đủ. Tác giả rất mong được bạn đọc thông cảm cho những thiếu sót và hạn chế. Mong rằng bộ sách này sẽ góp được chút ít dữ liệu nhằm đáp ứng nhu cầu tìm hiểu của bạn đọc.

Nhân dịp bộ sách được xuất bản, tôi chân thành tri ân quý thầy trong Ban Biên tập báo *Giác ngộ*, đặc biệt là Nguyệt san *Giác ngộ*, đã tận tình chỉ bảo những sai sót và khuyến khích, tạo điều kiện thuận lợi cho tôi hoàn thiện những bài viết trong thời gian qua. Tôi cũng xin được cảm ơn Nhà xuất bản Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh đã hỗ trợ tôi trong việc ra mắt bộ sách này.

Mùa hạ 2025

Tác giả

vẫn có thể thực hiện tất cả sự việc thế gian; không thuận theo dòng chảy của thế gian, cũng không ở dòng chảy của pháp. (9) Như hóa nhãn: Bồ Tát quán pháp thế gian và xuất thế gian, tất cả như hóa. (10) Không nhãn: Bồ Tát biết rõ tất cả pháp giới, tất cả thế gian giới.

c. Người con thứ hai của Diệu Trang Vương

Ngoài ra, kinh văn Phật giáo cũng có nói rằng, ngài là con thứ hai của Diệu Trang Vương: “Diệu Trang Vương có ba người con gái, người con gái lớn là Văn Thù, người thứ hai là Phổ Hiền, người thứ ba là Quan Âm, người con trai là Địa Tạng”.

Như vậy, “thân thế của ngài Phổ Hiền là không thể tranh cãi” (trích từ *Kinh Hoa Nghiêm - Thanh Lương Số*).

5. Tín ngưỡng Bồ Tát Phổ Hiền

a. Ở Sri Lanka, người Sri Lanka tôn kính Bồ Tát Phổ Hiền/*Samantabhadra Bodhisatva* như là *Saman* (còn gọi là *Sumana*, *Samantha*, *Sumana Saman*). Cái tên *Saman* có nghĩa là “mặt trời mọc buổi sáng”. Đặc tính của thần có ý nghĩa lịch sử đối với người dân Sri Lanka và sự sùng kính đặc biệt đối với tất cả các Phật tử. Vị thần *Maha Sumana Saman* được miêu tả với mũ miện/ vòng hoa, tô điểm ngọc ngà châu báu, cầm một bông hoa sen ở tay phải hoặc tay trái của mình và đi cùng với một con voi trắng.

Theo *Mahavamsa*, biên niên sử buổi đầu của Sri Lanka, *Saman* được coi là một trong những vị thần bảo hộ cho hòn đảo và Phật giáo ở đất nước này. *Natha*, *Upulvan*, *Vibhishana* và *Kataragama* là những vị thần bảo hộ khác. Triều đại *Nayakkar* từ miền Nam Ấn Độ đưa nữ thần *Pattini* thay thế thần *Saman*, trong suốt thời kỳ của Vương quốc *Kandyan*. *Saman* là vị thần bảo hộ (vị thần bảo trợ) hoặc vị thần chịu trách nhiệm vùng *Sabaragamuwa* và núi *Sri Pada*. Theo đó, ngôi đền chính hay *devalaya* là tại *Ratnapura*, nơi hàng năm có một lễ hội được tổ chức để vinh danh thần. Một ngôi đền

lớn dành riêng cho thần Saman nằm ở Mahiyangana thuộc tỉnh Uva của Sri Lanka.

Theo tín niệm chung, Saman có thể là một vị vua hoặc một người cai trị một tỉnh (Maha Sumana) của Sabaragamuwa từ thị tộc Deva, một trong bốn thị tộc chính ở Sri Lanka cổ đại. Theo truyền thống của *Sammuti Deva* (được coi là một vị thần bởi sự thừa nhận chung), Saman được tôn kính như một vị thần. Sau khi qua đời, Sumana Saman trở thành một vị thần, với tên của vị thần Maha Sumana Saman. Saman cũng được cho là đã được sinh ra như một Deva (chư thiên) của cõi trời sau khi người qua đời do công đức vĩ đại trong quá khứ, người cũng trở thành vị thần chịu trách nhiệm về vùng đất Sri Pada. Một số điều cũng gắn liền người với Bồ Tát Phổ Hiền của Đại thừa.

Trong lịch sử truyền thuyết, Sumana Saman đã mời Đức Phật đến Samanala Kanda và theo thỉnh cầu, Đức Phật Gautama đã để lại dấu chân của ngài trên tảng đá ở đỉnh núi như một biểu hiện của sự thờ phụng tượng trưng, khi không có Đức Phật. Thần Sumana Saman đã ở đây khi Đức Phật đến viếng thăm hòn đảo này lần đầu tiên. Thần Saman trở thành một người dự lưu (sotapanna) sau khi lắng nghe Đức Phật, ngài đã ban cho thần một nhúm tóc mà bảo tháp ở Mahiyangana đã được thần dựng lên lưu giữ và tôn kính.

Cũng theo *Mahavamsa*, biên niên sử vĩ đại của Sri Lanka, ngọn núi Sri Pada (còn được gọi là Sumanakuta, Samangira, Samantha Kuta và Samanala Kanda) mang dấu hằn về bàn chân trái của Đức Phật, mà ngài đã để lại trong lần thứ ba đến viếng thăm hòn đảo này. Một số người nói rằng, cái tên Samantha Kuta có nghĩa là “Đỉnh của Thần Saman”. Nói chung, Phật tử Sri Lanka tin rằng dấu chân trên đỉnh núi Sri Pada là của Đức Phật, trong chuyến viếng thăm lần thứ ba đến Kelaniya, cách đây 2.580 năm trước, lưu giữ dấu vết về bàn chân trái của Đức Phật ở đó như một thánh tích giá trị để sùng kính.

Người ta tin rằng, người đầu tiên phát hiện ra dấu chân thiêng liêng là nhà vua Walagamba (104 - 76 TCN) trong khi ông tha hương trong vùng núi hoang dã này. Theo truyền thuyết địa phương, ông đã được dẫn đến đỉnh núi bởi một vị thần trong lột của một con hươu. Sau đó, không chỉ những người hành hương thông thường mà cả hoàng tộc cũng tỏ lòng tôn kính đến dấu ấn của Đức Phật từ thời cổ đại. Bắt đầu hàng năm, vào ngày trăng rằm poya trong tháng 12 và kết thúc vào ngày Vesak poya của tháng 5 là thời gian thích hợp để hành hương đến Sri Pada. Trong suốt thời gian sáu tháng này, hàng ngàn tín đồ Phật giáo hành hương lên núi không những để thể hiện sự tôn kính đối với vị thần Sumana Saman là người bảo hộ nhân từ của họ, mà còn để chiêm bái và tôn thờ dấu chân thiêng liêng của Đức Phật trên đỉnh núi này.

Saman là vị thần giám hộ của vùng núi hoang dã, thần sở hữu con mắt thiêng liêng được cho là sẽ nhìn đến Deraniyagala, Boltumbe, Ellakkala, Nivithigala và núi Benasamanalagala. Người được coi là vị thần chính của khu vực xung quanh ngọn núi thiêng liêng cũng như của đất nước Sabaragamuwa nói chung.

Các tín đồ Phật giáo Theravada của Sri Lanka sau đó đã biến thần Saman trở thành người bảo hộ đất đai và tôn giáo của họ. Với sự gia tăng của Phật giáo Đại thừa, Saman được nhận biết như là Phổ Hiền, một trong bốn vị Bồ Tát chính của Đại thừa. Giống Phổ Hiền, Saman thường được miêu tả với mũ miện/ vòng hoa và tô điểm châu báu ngọc ngà, cầm một bông sen trong tay phải và đi cùng một con voi trắng. Tại Weligama, một bến cảng cổ bên bờ biển phía nam của Sri Lanka, có một bức tượng cao khoảng 3,7 mét được một số người tin rằng đó là hình tượng của Phổ Hiền được chạm khắc rõ nét từ một hòn đá rêu phủ khổng lồ. Bức tượng này giờ đây được gọi là Kushta Rajagala. Người ta cho rằng, những người hành hương từ Ấn Độ và miền Bắc Sri Lanka đã kéo bức tượng này lên bờ tại Weligama trên hành trình dài ngày của họ tới Sri Pada.

Thần Maha Sumana Saman được thể hiện ở dạng thức nhân hình đi cùng một con voi trắng, con vật ủi đất xa xưa của Lanka, con thú cao quý của hoàng gia và hàm chứa ý nghĩa Phật giáo cho ngọn núi Sri Pada (đỉnh Adam). Vị thần chói lọi, một sự thần thánh/thiên liêng trong mọi ý nghĩa của từ ngữ, nắm giữ một bông sen đỏ, bông hoa ý nghĩa của Phật giáo Sri Lanka. Và con voi cao quý của người cũng đã dùng vòi quấn lấy một cành sen đỏ⁽¹⁾.

b. Ở Trung Quốc: Tương tự như ở Sri Lanka, Trung Quốc cũng có thuyết Bồ Tát Phổ Hiền thị hiện dưới dạng một con nai: Vào năm Vĩnh Bình thứ 6 của thời Đông Hán (năm 63), một ẩn sĩ ở núi Nga My tên là Bồ Công lên núi hái thuốc, ngài nhìn thấy một con nai rừng, dấu chân của nó như hình hoa sen, ẩn sĩ Bồ Công “đuổi đến cùng đường mà không thấy đâu”, ẩn sĩ Bồ Công tham vấn việc này với một tăng sĩ Ấn Độ tên là Bảo Trường. Ngài Bảo Trường đã giảng: “Đó chính là điềm lành của ngài Phổ Hiền, ở thời mạt Pháp bảo hộ Như Lai, tướng hiện lên như thế là để hóa lợi chúng sinh”. Hai vị cao tăng từ Tây Trúc đến cũng nói điều này là “ngài Phổ Hiền thị hiện mà hiển tướng ở núi Nga My”. Về sau, ẩn sĩ Bồ Công quay lại núi xây lên điện Phổ Quang. Điều này có nói trong *Dịch Nga Lại - Tông Kính Ký* và *Nga My Sơn Chí* của Hồ Thế An thời nhà Minh.

Núi Nga My, tỉnh Tứ Xuyên, Trung Quốc lại trở thành đạo tràng của ngài Phổ Hiền, ghi chép này thấy trong các kinh sách như:

1. Theo:

- Dhammika, Venerable S. “Sri Pada - Buddhism’s Most Sacred Mountain”, <http://www.buddhanet.net/e-learning/buddhistworld/sri-pada.htm>
- Palihapitiya, P.G.G. “Siri Pada: an historical account”, *The Daily News*.
- “The Gods & Deity Worship in Sri Lanka”, 28.6.2010, <http://www.lankalibrary.com/>
- “Mahiyangana Cetiya - the first of its kind in Sri Lanka”, 28.6.2010.
- Witane, Godwin (13.2.2003), “Sri Lankan monarchs who climbed Holy Sri Pada”, *Daily News online*. <http://archives.dailynews.lk/2003/02/13/fea08.html>
- Ratnasinghe, Ariyadasa. “Shrouded in legend and history”, <http://sripada.org/ratnasinghe.htm>
- “Sri Pada Mountain (Adam’s Peak)”, https://www.angelfire.com/in4/visitsl/cities/sri_pada/sri_pada.htm
- Hemachandra, Damitha, “Misty past of Saman Devale”, *Daily Mirror*.

Kinh Hoa Nghiêm - phẩm “Bồ Tát Trú Xứ” nói rằng: “Phía tây nam có một quả núi tên là Quang Minh, từ xưa đến nay chư Bồ Tát đều đến đó để trú ngụ. Hiện giờ có một vị Bồ Tát tên là Hiền Thắng (tức Phổ Hiền) cùng với ba ngàn quyến thuộc thường xuyên tổ chức thuyết pháp ở đó”.

Kinh Tạp Hoa cũng nói rằng: “Vì ta là đồ đệ của Thế Tôn Đẳng Chính Giác nên có được cái mà Phật có, khi thuyết kinh phải có đạo tràng, ngài Phổ Hiền ở đạo tràng này nhập vào chúng sinh, hiện tướng mệnh môn như biển ở ngay núi Nga My để âm thầm dẫn dắt người đời, do đó mà thông thạo Bồ đề giác tính”.

Cuốn kinh điển quan trọng *Đại Phương Quảng Phật Hoa Nghiêm kinh* (gọi tắt là *Kinh Hoa Nghiêm*) giới thiệu về Phổ Hiền Bồ Tát có nói: Phổ Hiền Bồ Tát ở trên núi Quang Minh, thường thuyết pháp cho 3.000 đệ tử. Những tín đồ Phật giáo Trung Quốc đồng nhất núi Quang Minh với núi Đại Quang Minh Sơn ở trong kinh Phật, nên đem núi Nga My làm đạo tràng của Phổ Hiền Bồ Tát.

Theo ghi chép trong cuốn *Nga My Sơn Chí* của thời Thanh, thì trong những quãng thời gian hơn 1.600 năm từ thời nhà Tấn đến thời nhà Thanh, ở núi Nga My được xây dựng tổng cộng 170 ngôi am, tự, điện đường, lầu, các, đình. Thời nhà Minh là thời Phật giáo thịnh hành nhất thì toàn núi Nga My có khoảng hơn 3.000 vị tăng, ngày nào cũng sáng chuông chiều trống, tiếng binh boong, lốc cốc, trầm bổng ngân vang không lúc nào ngừng⁽¹⁾.

Bồ Tát Phổ Hiền còn thấy trong câu chuyện *Khang Hy tìm Phổ Hiền* để cầu xin thuốc trường sinh...⁽²⁾ hay trong tác phẩm “Tây Du Ký” cũng xuất hiện trong một số chương hồi. Trong hồi 24 “Tứ thành thử lòng thiên”, Phổ Hiền đã hóa phép thành một trong ba

1. Mã Thu Điền (2002), *Sdd*, tr. 193-209.

2. Dương Thu Ái, Nguyễn Kim Hanh (dịch), Nguyễn Tất Hòa (chú thích) (2003), *Sdd*, tr. 86-92.

giai nhân thử lòng thầy trò Đường Tam Tạng. Và Phổ Hiền Bồ Tát cũng chính là Phổ Hiền chân nhân trong *Phong thần diễn nghĩa*.

Như những gì đã trình bày trên đây, Bồ Tát Phổ Hiền ngoài việc thờ tự phổ biến ở chùa chiền, tự viện thì hai trường hợp trên là tập tục tín ngưỡng trời đất có quy mô và hình thức đặc dị.

Nguyệt san *Giác ngộ* số 301 (4.2021), tr. 71-79;

Nguyệt san *Giác ngộ* số 302 (5.2021), tr. 88-98.

Bồ Tát Phổ Hiền, Trung Quốc, thế kỷ XVII.

Bồ Tát Phổ Hiền, Nhật Bản, khoảng thế kỷ XIII - XV.

Bồ Tát Phổ Hiền, Trung Quốc, khoảng năm 1505. Hiện vật triển lãm mỹ thuật miền Nam nước Úc.

Bồ Tát Phổ Hiền, thế kỷ XVII.

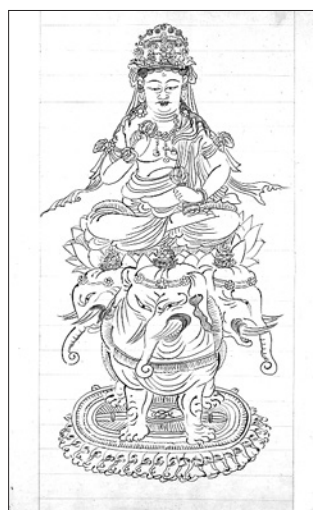
Bồ Tát Phổ Hiền

Chemchok Heruka

*Phổ Hiền Pháp thân/
Dharmakaya Samantabhadra
trong hình thức yab-yum,
Samantabhadra-Samantabhadri.*

Phổ Hiền Diên Mệnh Bồ Tát

Bồ Tát Phổ Hiền

Nguồn: Thích Minh Tuệ (2012),
Sđd, tr. 211.

Bồ Tát Phổ Hiền

Nguồn: Thích Minh Tuệ (2012),
Sđd, phần ảnh mở đầu sách.

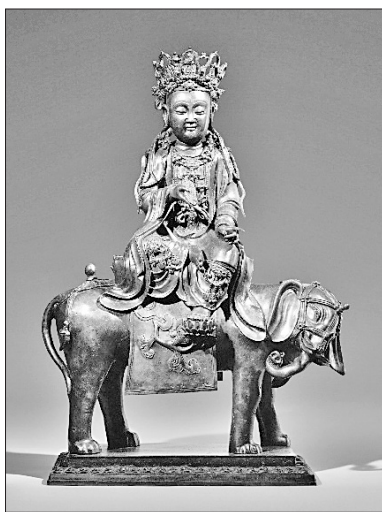
Bồ Tát Phổ Hiền

Nguồn: Nghiệp Lộ Hoa, Trương Đức Bảo,
Từ Hữu Vũ; Lý Kim Tường và nhóm
cộng sự biên dịch (2001),
Sđd, tr. 75.

Bồ Tát Phổ Hiền,

mạn đà la Thai tạng giới.
Nguồn: Thích Minh Cảnh chủ biên,
Sđd, tập 6, tr. 5608.

*Bồ Tát Phổ Hiền,
mỹ thuật đương đại.*

*Bồ Tát Phổ Hiền,
tranh thangka Tây Tạng.*

Vị thần Saman, Sri Lanka